

Olyanok voltak, mint mi

KÉPZŐMŰVÉSZETI PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A pályázat meghirdetője:

ELTE Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ és Szombathelyi Magyar-Izraeli Baráti Társaság

A pályázat célja:

A holokauszt magyarországi eseményeinek 80. évfordulójára kiírt pályázat célja, hogy az emberi történelem egyik megkerülhetetlen és szavakkal szinte kimondhatatlan történéisére, egyúttal annak máig ható tanulságaira irányítsa rá a figyelmet. Úgy gondoljuk, hogy a képzőművészet eszközeivel nem csak a holokauszt felfoghatatlan rettenetét lehet láthatóvá tenni, hanem azokat a „láthatatlan” működésmódokat, érzéseket és reakciókat is, melyek az emberi kiszolgáltatottság, megalázottság és pusztítás jelenünkben sem ismeretlen tapasztalatai. Szükséges és a képek erejével még inkább lehetséges annak tudatosítása, hogy a múlt mindig ott munkál a jelenben, és a jelen sohasem függetleníthető a múlttól. Célunk, hogy a pályázók az akkori történésekre, emberi sorsokra, tapasztalatokra és érzésekre reagálva mutassák be, hogyan gondolkodnak a 80 évvel ezelőtti eseményről és miként élnek bennük tovább annak tanulságai.

A képzőművészeti pályázat kategóriái:

- I. kategória: általános iskola 7-8. osztály
- II. kategória: művészeti alapiskola 7-8. osztály
- III. kategória: középiskola 9-12. évfolyam
- IV. kategória: művészeti középiskola 9-12. osztály

Beküldendő művek:

Személyenként legfeljebb 1-3 alkotás adható be.

Lehetséges képzőművészeti technikák és méretek:

- festmény, grafika, fotó (hagyományos és/vagy digitális eszközökkel) A/3 méretben (Digitális eszközökkel előállított alkotás esetén a benyújtás nyomtatva történik.)
- térbeli alkotások – maximum 40x40x40 cm
- mozgóképek – maximum 3 perc (mp4 vagy avi formátum pendrive-on beadva)

Beküldési határidő: 2024. október 22.

Beküldési cím:

Eötvös Loránd Tudományegyetem Savaria Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ, 9700 Szombathely Károly Gáspár tér 4. (A munkák személyesen is leadhatók.)

Az alkotásokhoz kérjük mellékelni:

- pályázó neve és email címe,
- pályázó kategóriája a lehetséges négy közül,
- pályázó iskolája és évfolyama,
- felkészítő tanár neve és email címe,
- mű címe

Értékelés, díjazás:

A beérkezett alkotásokat szakmai zsűri értékeli.

A díjak átadására 2024. november 22-én kb. 11.30 órakor kerül sor a munkákból készült kiállítás keretében.

A kiállítás helyszíne: ELTE Savaria Egyetemi Központ, C épület Aula

A pályázattal kapcsolatos szakmai kérdésekben Nagy Anna egyetemi oktató ad tájékoztatást a nagy.anna@sek.elte.hu címen.

A pályázathoz készítettünk egy rövid, a következő oldalakon olvasható inspirációs anyagot, melynek célja, hogy a pályázó jobban bele tudjon helyezkedni az adott történelmi környezetbe és emberi szituációkba.

Inspirációs anyag a művészeti alkotások elkészítéséhez

1. Ráhangolódás

Érezd át! Gondolkodj el, hogy miként jelenik meg benned egy érzelem, hangulat!

- Hangok hatására milyen érzelmek jelennek meg benned?

<https://www.youtube.com/watch?v=t-BF5cYY5QA>

<https://pixabay.com/hu/sound-effects/inside-old-train-169418/>

<https://pixabay.com/hu/sound-effects/angry-dog-14473/>

<https://pixabay.com/hu/sound-effects/gun-shot-1-7069/>

<https://pixabay.com/hu/sound-effects/angry-baby-cry-36152/>

- Képzeld el, hogy bezárva vagy. Miről álmodsz? Hogyan jeleníted meg?
- Találkoztál már a kirekesztettség érzésével? Milyen érzések jöttek fel benned? Milyen színekkel, formákkal, vonalrendszerrel fejezed ki?

2. Visszaemlékezések, fotók

I. Jogfosztás

„A nézők tömegében nyomakodtunk előre. Néhányan homlokráncolással, néhányan egykedvűen vagy zavartan figyeltek minket...A bejárat két oldalán megtermett férfiak állnak barna egyenruhában, a vállszíjhoz csatolt bőrövükön revolverrel, ragyogó fekete csizmában, mozdulatlanul, mintha szobrok volnának... Magasabb fiúk szavalják kórusban őket, dohos elnyűtt ruházatú idősebb emberek mormolják maguk elé helyeslően vagy éppen a fejüket csóválva. „Ne vásároljatok zsidónál, ők okozzák a Ti szerencsétlenségeketek”, vagy „A zsidók megrontják a népet, németek védekeztek!” A nagy kirakatüvegekre csöpögő mésszel Dávidcsillagokat mázoltak, ... Annak a garázsnak a főszerelője, amelyikben apa tartja az autóját, egy magas széles vállú, barna hajú ember a koszos kezeivel mellénk nyomul előre. A barnaingesek között megpróbálja elérni a bolt bejáratát, de egyikük kinyújtott karral visszarántja. Ráüvölt: „Nem tudsz olvasni, te szemét zsidóbérenc? Úgy látom egy-két dologra még meg kell tanítsunk

téged!” Egyetlen hang sem szólal meg a védelmében, senki sem tiltakozik. Szó nélkül elmegy, lógó vállakkal, meggömbült háttal.”

(Gerhard Durlacher önéletrajzi elbeszélése = Matthais Heyl ea. mell.)

„Nyolc hosszú évig jártam a premontrei rend szombathelyi gimnáziumába... Első osztályban Horváth Dezső volt osztályfőnökünk és latin-magyar tanárunk. Széles látókörű, művelt ember, ki nyelvek, a történelem mellett nagy feladatot tűzött maga elé: műveltséget akart tanítani...Féltünk fegyelmet tartó szigorától, szerettük emberségét, figyeltünk előadásaira és sokat, nagyon sokat tanultunk tőle. És ez az ideális tanár okozta nekem gimnáziumi életem legnagyobb fájdalmát. Iskolalátogatóba jött tavasz felé a rendfőnök, Burány Gergely prépost. Minden gyerektől megkérdezte nevét a tízpercben és soha sem felejtette el. Mindenkihez volt valami szava. A melléknevek fokozása volt a lecke, mikor latinórára belépett.. Én az első padban lapultam, készültem alaposan az órára, de mikor engem szólított a tanár, hogy megmentsem, ami még menthető, bizony inamba szállt a bátorság...

- No, te biztosan tudod, a hat ’’illis’’ végű melléknevet.

Ötöt el is mondtam szerencsésen...a hatodik – a gracilis – nem jutott eszembe. Izzadva, szűkülve álltam ott, a prépost háta mögül a tanár úr súgni próbált, hiába. A gracilis bennem maradt. A prépost megvető pillantással felkelt és szó nélkül elhagyta a termet...A tanár dühe az én fejemre zúdult. Leszidott cudarul, majd meglobogtatta a tintafoltos szótárfüzetemet, a földhöz csapta és magából kikelve kiabált tovább:

- Hátra ülsz az utolsó padba, fogsz te tanulni, majd lemosom rólad ezt a zsidó piszkot!! Megsemmisülten álltam ott – a négyest megérdemeltem –, de a „zsidó piszkok” az fájt nagyon. Mint egy megvert kutya kotródtam az utolsó padba, vérzett a szívem, szégyelltem magamat és hosszú-hosszú ideig nem tudtam az osztályfőnökünkre nézni. Hónapok, talán évek teltek el, kerültem, ahol tudtam, pedig ő – nyilván büntudatosan – kereste az alkalmat, hogy órákon kívül beszéljen velem...”

(Hoffmann János: Ködkárpit 40-41. p.)

„A m. kir. minisztérium 1944. évi 1.240. M. E. számú rendelete, a zsidók megkülönböztető jelzéséről:

A m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939:11. 141. §-ának (2) bekezdésében, valamint 212. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli. 1 § (1) A jelen rendelet hatálybalépésétől kezdődően minden hatodik életévét betöltött zsidó személy — nemre való tekintet nélkül — köteles házon kívül felső ruhadarabjának bal mellrészén, jól láthatóan, 10x10 cm átmérőjű szövet-, selyem-, vagy bársonyanyagból készült, kanárisárga, színű, hatágú csillagot viselni.

(2) Az előbbi bekezdésben említett megkülönböztető jelei könnyen el nem távolítható módon kell a ruhára - varrással - ráerősíteni.

4. §. (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntetőrendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig, háború idején hat hónapig terjedhető elzárással büntetendő, aki a jelen rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezésnek nem tesz eleget...”

(*Magyar rendeletek tára 1867-1945: Rendeletek tára 1944. 263-264.p.*)

(https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1944/?query=1.240%2F1944&pg=263&layout=s) (Letöltés: 2024.augusztus 15.)

„Az iskolában az utolsó padba ültettek, mert zsidó vagyok. Az utcán nem tudták, hogy zsidó vagyok, de az apámat elfogták, és arra kényszerítették, hogy az utca kövét sikálja fel fogkefével. Az emberek körbeálltak és nevettek...”

(*Ezra Péri visszaemlékezése, 1938 Ausztria - „But the story didn't end that way...” 40.p.*)

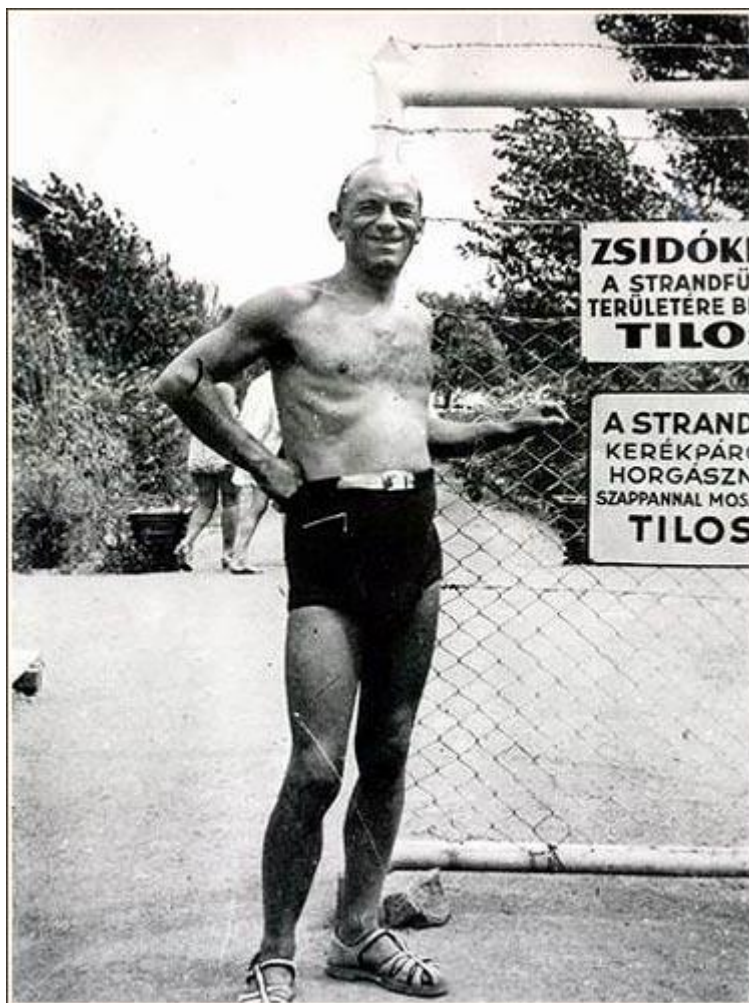

1. fotó: Bécs: Zsidók tisztítják a teret¹

¹ A korabeli fotók forrásai a gyűjtemény végén a felhasznált irodalomban található.

2. kép: Budapesti utcakép 1944-ből

3. kép: Balatonszabadi strand 1942/1943-ban

II. Gettósítás

„Szeretnék megemlíteni itt, Önök előtt, teljesen őszintén, egy nagyon fontos ügyet. Magunk között, most az egyszer, őszintén kimondom; de a nyilvánosság előtt soha sem szólunk erről...

A zsidók evakuációjára gondolok, a zsidó nép megsemmisítésére. Ez azok közé a dolgok közé tartozik amit könnyű mondani. „A zsidó népet meg kell semmisíteni „, mondja nekem minden párttag. 'Persze, ez benne van a programunkban, a zsidók elpusztítása, megsemmisítése- majd mi gondoskodunk erről....”

(Himmler 1943 október 4-én SS-Gruppenführereknek tartott beszéd részlete = Lucy S. Dawidowicz: i. m. 149. p.)

„Minden Einsatzgruppét kisebb egységekre, kommandókra osztottak, amelyet az SD, a Gestapo vagy a Kripo egyik tagja vezetett. Az adott hely zsidóságának lemészárlására kijelölt egység megérkezett a faluba vagy városba, és utasította a prominens zsidókat, hogy áttelepítés céljából hívják össze a zsidó lakosokat. Értékeiket be kellett szolgáltatniuk az egység vezetőjének, és röviddel kivégzésük előtt felsőruházatukat is át kellett adniuk. A férfiakat, nőket és a gyerekeket a kivégzés színhelyére terelték, amelyet általában egy mélyebben kiásott harckocsi-elhárító árok mellett jelöltek ki. Ekkor térdelve vagy állva agyonlőtték őket, holttestüket bedobták az árokba.”

(Otto Ohlendorf, az Einsatzgruppe D vezetőjének vallomása a nürnbergi perben = Lucy S. Dawidowicz: i. m. 127. p.)

„Egyszerre hatalmas tömeget láttam az utcán. Mindenki egy hordó körül tülekedett, egy teljesen normális fahordó körül. Egy zsidó állt rajta, egy kicsi öreg zsidó hosszú szakállal. Két német tiszt állt mellette. A németek szabóollóval vágták le az öreg szakállát. Vágásról vágásra, közben csakúgy görnyedeztek a röhögéstől. A tömeg ugyancsak nevetett. Objektíve nézve valóban vicces volt a helyzet: a kis emberke a hordón, a szakáll a szabóolló alatt. Egy filmgeg. Nem volt ekkor még gettó, az efféle jelenetekbe még nem borzongtunk bele. A zsidóval végül is nem történt semmi szörnyűség, csak annyi, hogy büntetlenül fel lehetett állítani egy hordóra, s az emberek megértették, hogy mindez büntetlen marad és nevetséget kelt. Tudod mit? Ekkor értettem meg a legfontosabbat: nem engedheted, hogy egy hordóra kényszerítsenek. Soha. Senkinek. Érted? Később mindent csak azért csináltam, hogy ezt elkerüljem.”

(Marek Edelman varsói emlékei, 1939-ből = Matthias Heyl ea. mell.)

„Én nem vagyok tolvaj, hanem ételrabló!” Sírt keservesen egy kisfiú, akit azon kaptak, hogy egyik társa zsebéből lopta ki a kenyeret. A gettóban jobban tisztelték az ételrablást az egyszerű lopásnál. A Milna utcában mindennapos látvány volt az ételrablás. Így például, amint egy asszony szatyorral lépett ki a boltból, már az ajtó előtt beleütközött az ételrablókba, akik vártak prédájukra. Ezek a „rablók” 15 éves gyerekek voltak, akik villámgyorsan belenyúltak a szatyorba, kirántották belőle az élelmiszert és rögtön a szájukba tömték, mert ez volt a legbiztonságosabb. Amikor aztán az emberek a kirabolt asszony segítségére futottak és minden oldalról nekiestek a rablónak, aki csak tartotta a hátát, ügyet sem vetve az ütlegekre. Csak az érdekelte, hogy kenyér van a szájában, ami pár percre csillapítja szörnyű éhségét... Egyszer egy dobozt loptak el tőlem, de amikor utána kiabáltam, hogy a dobozban cipőkrém van, rögtön visszadobta, miután majdnem elkezdte enni.”

(Rachel Auerbach visszaemlékezése= Everyday life in the Warsaw Ghetto. 36.p.)

„Vajon miről álmodnak azok a szerencsétlenek, akik hóban fekvé, ökölbe szorított kezekkel az üzletek kirakatára függesztik üveges tekintetüket? Biztos egy darab fehér kenyeret, egy szelet tortát, egy kis fehér túrót látnak szemük előtt. A gettóban ezeket „kenyérálmodóknak” hívták. Így hunyták le örökre szemüket a gettó járdáin.”

(Meri Berg naplójából= Everyday life in the Warsaw Ghetto.19.p.)

„Holnap estig meghosszabbították a terminust a menlevelek részére, hogy beköltözzenek az ún. védett házakba. Apád, mikor tegnap beszéltem vele, kijelentette, hogy ők nem is akarnak elköltözni. Magyaráztam neki, hogy így a menlevél a határidő lejártával hatályát veszti. Igaz, nem túlságos élvezet az sem, hogy beköltözzenek egy ilyen védett házba, ahol egy-egy kis szobában 20-30 ember lakik, főzni nem lehet, csak a csecsemők részére, és ahol – elképzelem – egymást marják az emberek.”

(Szabó Borbála naplójából =Holokauszt / szerk.: Chava Baruch 50. p.)

„Anyádnak megemlítettem, hogy anyut költöztetni akarom és hogy az ő részükre is szeretnék két helyet fenntartani. Ha a nyilasoknak ugyanis lesz idejük, akkor biztosan megcsinálják a gettót. Sajnos, anyád félti a kis holmiját, ezért nem akar még költözni. Mi, fiatalok már nem vagyunk ilyen szentimentálisak, mert tudjuk, úgyis mindenünk elveszett. Egyetlen kincsünk, amit meg akarunk őrizni, az életünk.”

(Szabó Borbála naplójából =Holokauszt / szerk.: Chava Baruch 52. p.)

„Mikor sorban álltunk a törzsőrmester egy papírlapot vett elő és olvasni kezdte: Hivatalos hatalmammal fogva felszólítom önöket arra, hogy személyenként 50 kg. legszükségesebb holmit, élelmet és ruhaneműt ½ órán belül csomagoljanak össze, mert a községi munkatáborba lesznek szállítva. Az 50 kg-ban a következő dolgokat vihetik magukkal. Ekkor felsorolta mennyi és milyen élelmiszert és ruhát lehet vinni. Ezután csomagoláshoz fogtunk, természetesen kapkodva és a legfontosabb dolgokat kifelejtettük a csomagjainkból. Mikor készen voltunk újból sorba állítottak bennünket a csomagokkal és a malom udvarába vittek. Itt mindenki csomagját átvizsgálták, órát, töltőtollat, ceruzákat, pénzt, a bejelentett ezüstholmit, karikagyűrűket, a jobb zsebkéseket, igazolványokat, tárcákat és általában minden értékesebb dolgot elvettek tőlünk. 3 órakor délután elindultunk az állomásra és a ¾ 5-ös vonattal bevitték bennünket Fehérvárra és itt a téglagyár nyitott félszereiben helyeztek el bennünket. A második és harmadik nap egész Fejér megye zsidóságát ide összpontosították, a sárbogárdi járás kivételével. Itt ekkor 2700-2800 ember volt összezsúfolva. Egyik nap a csendőrök még egyszer kutatót és motozást tartottak. Most már nem csak az értékesebb dolgokat, hanem ami megtetszett nekik, elvitték. Ez az állapot azonban nem tartott sokáig. 14-én az egész tábor sorakoztatták, kivitték bennünket az állomásra, gyorsan bevagoníroztak bennünket, egy vagonban 65 személyt és délután elindultunk Budapest felé, Seregélyesen keresztül. Ekkor még senki sem tudta, hogy végállomásunk az auschwitzi tábor lesz.

(Kiss László: *Auschwitzi napló / Részlet/ = Holocaust / szerk.: Chava Baruch. 27-28. p.)*

„VÉGHATÁROZAT

Vas vármegye alispánjának az 1944. évi május hó 6-án tartott értekezletén az 1610/1944.M.E. számú rendelet 9. §-a alapján kiadott szóbeli utasítás alapján a következőket rendelem el:

1. Az 1610/1944. M. E. számú rendelet 13. és 14. §-ának hatálya alá tartozó zsidók a városnak csak a részükre kijelölt részében lakhatnak:

...a Kisköz Erzsébet királyné-utcai torkolatánál **3 méter magas deszkapalánkot kell emelni.**

E palánkok közül a Szenczy-utcai torkolatnál a gyalogosok számára egy kisebb kaput, a teherforgalom számára egy nagyobb kaput kell létesíteni, a kis-köznél semmiféle kijárat nem lehet, míg a többi utcai palánkon csak a gyalogosok számára kisebb vészkijáratot kell létesíteni.

Azt, hogy ezeket a kijáratokat kik, mikor és hogyan használják a rendőrhatalóság szabályozza.

Ezeknek a határpalánkoknak a megépítését azonnal meg kell kezdeni és **május 12-éig feltétlenül be kell fejezni.**

Az építkezésről a zsidó hitközségek tanácsa gondoskodik s a költségeket is az fedezi.

A palánkok pontos vonalának kitűzése végett a tanács megbízottjának a városi mérnöki hivatalhoz kell fordulnia.

4. A határvonalra eső Erzsébet királyné-utcai, Kossuth Lajos-utca, Batthyány-téri, Zrínyi Ilona- és Brenner János-utcai épületeknek, valamint a Szenczi-utca palánkon kívüli épületeinek a zsidók által elfoglalt helyiségein az utcára nyíló ablakokat elsötétítő papírossal be kell vonni és ezeken az ott lakó zsidóknak kinézegetniök nem szabad.

...a zárt városrészben lakó zsidók az Erzsébet Királyné-utcára, a Szenczy utcának a palánktól a belváros felé eső részére, a Kossuth Lajos utcára, a Zrínyi Ilona-utcára a Brenner János-utcára és a Batthyány-térre nyíló kapukon ki nem léphetnek.

A most említett utcákra és térre nyíló azokat a kapukat, amelyek kizárólag zsidók által lakott épületbe vezetnek, éjjel-nappal zárva kell tartani s olyan biztonsági zárral kell ellátni, hogy a zárt területre utalt zsidók a kapukat és kijáratokat fel ne nyithassák...

6. az 1610-1944. M.E. számú rendelet 10. §-a szerint a zsidók részére kijelölt városrészből a nem zsidó személyek kiköltöztethetők.

Felhívom tehát az 1610-1944. M. E. számú rendelet hatálya alá nem tartozó nem zsidó személyeket, akik a zsidóság részére kijelölt városnegyedből a város más részébe kívánnak elhelyezkedni, hogy számukra megfelelő lakás biztosítása végett eddigi lakásuknak és lakásigényüknek bejelentésével jelentkezzenek a városi lakáshivatalnál, Szily János-utca 25. szám alatt.

Hogyan történik az átköltözés ?

Az átköltözést úgy kell eszközölni, hogy a kijelölt zárt területen az 1610-1944. M. E. számú rendelt hatálya alá tartozó minden szombathelyi zsidó személy elhelyezést találjon.

Egy család elhelyezésére csak egy szobát lehet felhasználni,

az eddig több lakásban lakott, de rokoni kapcsolatban lévő kisebb zsidócsaládokat össze kell költöztetni; hasonlóképpen össze kell költöztetni az eddig egyedül lakó személyeket is. Az elhelyezésre nemcsak a lakószobákat, hanem egyéb használható helyiségeket, műhelyeket, üzleteket, stb. is fel kell használni...

12. A Rákóczi Ferenc-utcai zsinagógának vaskerítését, valamint a Brenner János-utca 8. sz. ház nyitott kerítését zárt deszkafallal kell ellátni. Erről a zsidó érdekeltség maga köteles gondoskodni.

13. A zsidó hitközségek tanácsának vezetősége a kiüresített lakásokról a kiköltözködők nevének, elhagyott lakásának, lakóhelyiségeinek, a kiköltözött személyek számának feltüntetésével naponta köteles kimutatást adni a városi lakáshivatalnak. A kiköltözés befejezésével hasonló kimutatást kell adni az új elhelyezésről.

14. A kiköltözködők szükséges berendezés tárgyaikat és holmijukat magukkal vihetik, azonban csak olyan mennyiségben és olyan mértékben, hogy ezzel a férőhelyek befogadóképességét ne csökkentsék...

15. Nyomatékosan figyelmeztetem a város lakosságát, hogy a fenti rendelkezések végrehajtásának idején a legpéldásabb fegyelmet és rendet tanúsítsa minden visszaéléstől, megjegyzéstől, kritizálástól, vagy rendellenességtől tartózkodjék, mert a legkisebb rendbontás is a legsúlyosabb büntetést vonja maga után.

A város lakosságának e komoly időkben a magyar nemzet hírnevéhez méltó komoly és emberséges magatartást kell tanúsítania.

Nyomatékosan figyelmeztetem a város lakosságát is, valamint a zárt területre beutalt zsidó lakosságot is, hogy semmiféle ingóságot, értéket elrejtteni, megsemmisíteni, megvásárolni, ajándékképpen elfogadni, ajándékba adni, eladni, vagy bármiféleképpen elidegeníteni nem szabad.

Nyomatékosan figyelmeztetem a város egész lakosságát és az összes érdekelteket, hogy az idevonatkozó 1610-1944. M. E. sz. rendelet bármely rendelkezésének, valamint a véghatározattal kiadott rendelkezésnek megszegése súlyos elzárás-büntetést von maga után. A rendőrség minden téren a legszigorúbb ellenőrzést gyakorolja, ennél fogva mindenki saját érdekében a legfegyelmezettebben alkalmazkodjék ezekhez a kiadott rendelkezésekhez.”

(Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez. Összeáll.: Bajzik Zsolt, Mayer László 36-41. p.)

„1944-ben apám – akárcsak a legtöbb épkézláb magyar zsidó férfi – munkaszolgálatos volt, anyám és én azonban viszonylag szabadon mozoghattunk, mivel új családnévre tettünk szert, Farkasnak hívtak bennünket, és az állandóan magunkkal hordott igazolás tanúsága szerint szüleim is, én is reformátusnak születtünk.

A hamisítvány anyám jó barátnőjétől, Dávid Erzsébettől származott.

Az erdélyi református nemesi családból származó Dávid Erzsébet magas rangú bíró egyetlen gyermeke volt, vallásos keresztyén, akit borzadályal töltött el a hitlerista faji megkülönböztetés. A debreceni anyakönyvi hivatalban dolgozott magas beosztásban, és így hozzájutott hivatalos űrlapokhoz és gumibélyegzőkhöz. Több száz keresztény születési bizonyítványt állított ki zsidók részére, s próbálta rávenni őket, hogy az okmánnyal együtt távozzanak másik városba, lehetőleg a több mint kétszáz kilométerre fekvő Budapestre, ahol nehezebben tudják a hatóságok ellenőrizni valaki személyazonosságát, mint Debrecenben, ebben az aránylag kis városban, ahol ismerik egymást az emberek... Dávid Erzsébet a legrosszabbat gyanította, és megdöbbenve kellett tapasztalnia, hogy a zsidók nagy része nem hisz neki.

A rendőrök elfogtak egy magát kereszténynek valló zsidó, és megállapították, hogy hamis iratai Dávid Erzsébettől származnak. Erzsébetet letartóztatták, s tárgyalását ugyanabban a teremben tartották, ahol valamikor apja elnökölt. Az ügyész „példátlanul szigorú” büntetést kért, mivel a vádlott bemocskolta apja emlékét, és okiratokat hamisítva, visszaélt „az állam szent bizalmával”.

Ítélete – a szinte biztos halálos ítélet – kihirdetését megelőző éjjelen egy amerikai légitámadás csaknem teljesen elpusztította a börtönt, amelyben fogva tartották. Sértetlenül megmenekült meg, de a kihallgatás meg a bebörtönzés még jobban aláásta leromlott egészségét.

A háború után igazolták, és az anyakönyvi hivatal vezetőjévé nevezték ki. 1948-ban halt meg, a Nagytemplom közelében bérelt szűk kis hónapos szobájában. Egyetlen hozzátartozó sem

kísérte koporsóját a temetőbe, talán mert senkije sem volt, vagy senki sem törődött vele. Debreceni zsidók, akiket a háború idején segített, temették el és állítottak márvány sírkövet ezzel a felirattal: „Korunk hősnője.”

(Charles Fenyvesi: Amikor kerek volt a világ 28-29. p.)

Videós visszaemlékezés-részletek

Krasznai Friderika

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=243&clip=1420&entry=0_pgo8by4i&language=3&lng=10

Fürst Katalin

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=243&clip=1720&entry=1_mi6twl2o&language=3&lng=10

Kun Ágnes

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=97&clip=538&entry=0_x5i2baqx&language=3&lng=10

Becker Erzsébet

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=97&clip=544&entry=0_2xeys5ym&language=3&lng=10

Erdős Éva

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=97&clip=931&entry=0_13dmzv0y&language=3&lng=10

További korabeli fotók²

4. kép: Debreceni gettó kerítése

² A korabeli fotók forrásai a gyűjtemény végén a felhasznált irodalomban található.

5. kép: Zalaegerszegi gettó bejárata

6. kép: Életkép a varsói gettóból

7. kép: Gyermek a varsói gettóban

III. Deportáció, haláltábor

„Egy orvos azonnal észrevette, hogy ikertestvérek vagyunk és „tudományos” orvosi kísérletekre jelölt ki bennünket, amiket Mengele hajtott végre. Rajtunk akarták megtanulni a német faj nemesítését. A kísérleti barakkunkat „B”-lágernek nevezték. Egy hosszú barakk volt, tele emeletes priccsekkkel. Minden priccsen három gyermek. A lábunkat összehúztuk elegendő hely hiányában. Emlékszem, hogy egy kislány, aki velem és a testvéremmel együtt feküdt az ágyon, rúgásokat kapott valahányszor ki akartuk egyenesíteni a lábunkat...

Nekünk is égettek számokat a karunkba és elvittek minket időről-időre a helyi rendelőbe, ahol egy kísérlet-sorozaton mentünk át. Beadtak mindenféle injekciókat, szemcseppeket, és végnélküli vérvizsgálatokat csináltak. Az élelem nagyon hiányos volt, rossz leves és egy szelet kenyér. Egy egész kenyér úgy nézett ki, mint egy téglá.

Álltunk mind a bekerített udvaron és néztük az embereket, akik olyanok voltak, mint a két lábon járó csontvázak, rajtuk csíkos ruha, s cipelték a hordágyon a holtakat. Mindig éreztük a levegőben az égett hullák szagát, amelyeket nem messze tőlünk égettek a krematóriumban...”

(Sára Schäffer visszaemlékezése - Holokauszt / szerk.: Chava Baruch 62-63. p.)

„Ó, el sem tudja képzelni, asszonyom, a táborban nem voltunk túlságosan nyájasak egymással, sőt, ha valaki el tudta lopni a másik kenyerét, nem zavartatta magát, és ha kértem valamit, azt felelték: „A fiatalabbaknak kell odaadni” negyvenhárom éves voltam akkor. Ez volt az igazi deportálás. Mindenki élni akart, azok a nők, akik találtak arcrúzs, mert néha mindenfélét lehetett szerezni, kirúzsozták az arcukat, hogy jobb színük legyen a selejtezéskor. Mindenki saját magára gondolt, mindenki félt, és azon tűnődött: most vajon rám kerül a sor?”

(Egy túlélő emléke - Annie Luran: Hitler sapkája. 124. p.)

„Bementünk a táborba, és a deportáltak, akik már ott voltak, megmutatták nekünk: „Látják azt a vörös lángot? Ott van a szállítmány, amellyel érkeztek.” Azt mondtam magamban: meg vannak ezek bolondulva, ez képtelenség, nem szép dolog, hogy ilyeneket mondanak. „De, kisasszony – mondták -, ez az igazság, nézze csak a lángot, ott vannak benne.” És sült hússzag volt, mindennek sült hússzaga volt, a takaróknak, mindennek, amerre csak mentünk, mindenütt sült hússzag volt, borzasztóan megéheztünk tőle, egyszerűen megéheztünk a szagtól. Azt mondtam: „Jó szaga van a sült húsnak.” „Hát – mondták -, az az, a szállítmány.”

(Egy túlélő emléke - Annie Luran: Hitler sapkája 162. p.)

„Látja, eltávolítottam a tetoválást a karomról, gondoltam, ez talán felszabadít, és az ostoba kérdéseket is elkerülöm, látja, sebhely maradt a helyén, s ha megkérdezik hogy mitől van, azt felelem: megégettem. Jobb ez így, vége. De a lidérces álmok váratlanul visszatérhetnek, s az ember verejtékezve ül fel az ágyában egy olyan nap után is, amelyet úgy töltött el, mint minden normális ember, mintha visszailleszkedett volna, pedig csak hiszi.”

(Egy túlélő emléke = Annie Laurant: Hitler sapkája 169. p.)

Videós visszaemlékezés-részletek

Bárdos Pál

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=244&clip=1249&entry=0_2xk6ggy4&language=3&lng=10

Kármán György

https://iwitness.usc.edu/watch?theme=244&clip=1250&entry=0_stvhy0zo&language=3&lng=10

További korabeli fotók³

8. kép: Kőszegi zsidók deportálása

9. kép: A szegedi zsidóságtól elvett tárgyak a zsinagógában

³ A korabeli fotók forrásai a gyűjtemény végén a felhasznált irodalomban találhatóak.

10. kép: Auschwitz: Magyar zsidók érkezése

11. kép: Auschwitz: Magyar zsidók érkezése 2

12. kép: Túlélő, karján a tábori számával

FELHASZNÁLT IRODALOM

Írott források

1. A holocaust: Dokumentum füzet tanítási célokra / szerk. Chava Baruch . – Kézirat . – Jerusalem, 1998.
2. „But the story didn’t and the way ...” ed. Franz Fritz.- Jerusalem: Yad Vashem, 2002
3. Dawidowitz, Lucy S.: Háború a zsidók ellen.-Budapest : Múlt és Jövő, 2014
4. Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez : / Iratok a Vas megyei levéltárból // összeáll. Bajzik Zsolt, Mayer László. [Bp.] : Magyar Auschwitz Alapítvány , Holocaust Dokumentációs Központ, 1994. – (Holocaust Magyarországon)
5. Everyday life in the Warsaw Getto – 1941 : Student Workbook / edited Avram Milgram, Caunit Sagui, Schulamit Imbor. Jerusalem : Yad Vashem, 1999.
6. Fenyvesi, Charles: Mikor kerek volt a világ. Bp.: Európa, 2001.
7. Heyl, Matthias: Miért csinálták? előadás anyagának melléklete (Engedelmesség és ellenállás : alternatívák a nemzetiszocialista diktatúra idején, Hannah Arendt Egyesült – Goethe Institut, 2003. február 3-4.)
8. Hoffmann János: Ködkárpit : Egy zsidó polgár feljegyzései : 1940-1944. - [Szombathely] : Szombathely Megyei Jogú Város, 2001. – (Szombathelyi memoárok)
9. Lauran, Annie: Hitler sapkája : vagy a felejtés kora. Bp: Európa, 1977
10. Magyar rendeletek tára 1867-1945: Rendeletek tára 1944. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1944/?query=1.240%2F1944&pg=263&layout=s) (Letöltés: 2024.augusztus 15.)

Képi források

1. Bécs: Zsidók tisztítják a teret
(<https://www.alamy.de/stockfoto-hitlerjugend-jugend-juden-zu-eine-strasse-zu-reinigen-da-eine-menge-blickt-auf-zu-zwingen-wien-osterreich-datiert-1938-84970451.html?imageid=F5C53ADE-A187-4C6A-B671-55AC59127BAA&p=75935&pn=1&searchId=4036a24bc07c47b3f4a3b6707e9c99be&se archetype=0>) (Letöltés: 2024.augusztus 15.)
2. Budapesti utcakép 1944-ből (Fortepan / Pártos Paul)
(<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=zsid%C3%B3s%C3%A1g>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)

3. Balatonszabadi strand 1942/1943-ban
(http://holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=2&type=pics&chapter=3_1_5)
(Letöltés: 2024. augusztus 15.)
4. Debreceni gettó kerítése (Fortepan/Fortepan)
(<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=gett%C3%B3>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
5. Zalaegerszegi gettó bejárata
(http://holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=2&type=pics&chapter=4_2_1)
(Letöltés: 2024. augusztus 15.)
6. Életkép a varsói gettóból
(<https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205394135>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
7. Gyermek a varsói gettóban
(<https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205395197>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
8. Kőszegi zsidók deportálása (Fortepan/Fortepan)
(<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=gett%C3%B3>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
9. A szegedi zsidóságtól elvett tárgyak a zsinagógában
(http://holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=2&type=pics&chapter=8_1_2)
(Letöltés: 2024. augusztus 15.)
10. Auschwitz: Magyar zsidók érkezése (Fortepan/Lili Jacob)
(<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=auschwitz>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
11. Auschwitz: Magyar zsidók érkezése 2 (Fortepan/Lili Jacob)
(<https://fortepan.hu/hu/photos/?q=auschwitz>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)
12. Túlélő karján a tábori számával
(<https://aboutholocaust.org/hu/facts/a-holokausztot-tulelo-zsidok-koezuel-egysek-miert-rendelkeznek-tetovalt-szammal-a-karjukon>) (Letöltés: 2024. augusztus 15.)

Az inspirációs anyagot gyűjtötte és összeállította Varga Hedda középiskolai tanár és Nagy Anna egyetemi oktató.